

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף כב

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה כב

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת

ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

כב:

ליקוטי

כ בא כב כג כד

מוהר"ן תנינא

לעמוד מן הצד כנ"ל. אבל צריך לרדוף אהריהם דייקא ולהשיגם ולהגיעם להכניס אותם דווקא לתוך השמחה כנ"ל והוה ששון ושמחה ישינו וכו' שהששון ושמחה [27] ישינו ויתפסו את היגון ואנחה שהם נסים ובורחים מן השמחה להכניס אותם בע"כ לתוך השמחה כנ"ל. כי יש יגון ואנחה שהם חס"א שאינם רוצים להיות מרכבה אל הקדושה וע"כ הם בורחים מן השמחה ע"כ צריך להכריח אותם "לתוך הקדושה דהיינו השמחה בעל כרחם כנ"ל [28]:

כד [28] מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד [29]. ולהתגבר

להרחיק העצבות והמרה שחורה בכל כחו [29]. וכל החולאת הבאין על האדם כולם באין רק מוקלקול השמחה. כי יש עשרה מיני נגינה שהם בחי' שמחה כ"ש (תהלים צב) עלי עשור וכו' כי שמחתני ה' בפעלך וכו'. ואלו יוד מיני נגינה באין בתוך עשרה מיני דפיקין והם מהיין אותן [30]. וע"כ כשיש לקול ופגם בהשמחה שהיא בחי' יוד מיני נגינה ע"י באין חולאת מן היוד מיני דפיקין שנתקלקל ע"י לקול היוד מיני נגינה שהם השמחה כנ"ל כי כל מיני חולאת כלולים ביוד מיני דפיקין [31]. וכן כל מיני נגונים כלולים ביוד מיני נגינה. וכפי ה' לקול השמחה והיגון כן בא חולאת [32] כנ"ל. וגם חכמי הרופאים [33] האריכו בזה שכל החולאת על ידי מרה שחורה ועצבות, והשמחה הוא רפואה גדולה [34]. ולעתיד תתגלד השמחה מאד, ועל כל אמרו רז"ל (ירושלמי סוכה פ' לולב וערבה ה') וכו' שמיני פ' יא [35], עתיד הקדוש ברוך"ה הוא להיות ראש הולא לצדיקים לעתיד לבא"ה. דהיינו שיעשה מחול לצדיקים והוא יתברך יהי' ראש הולא. כי שכניה למעלה מראשונותיו של הולא כמו שדרשו רז"ל (גדרים מ) שנאמר [36] ה' יפעננו על ערש דוד. כי אין להחולה שום חיות רק השכיבה מחי' אותו. ולעתיד על ידי השמחה יתתקן כל החולאת כנ"ל ואז יהיה הש"י ראש הולא דהיינו ראש המחול כנ"ל, כי השמחה היא בחי' תיקון החולה כנ"ל. ובשביל זה נקראין השמחה והריקודין הולא כנ"ל כי הם תיקון החולאת כנ"ל:

והכלל שצריך להתגבר מאד בכל הכחות להיות אך שמח

[37] תמיד. כי טבע האדם למשוך עצמו למרה שחורה ועצבות [38] מהמת פגע ופקרי הזמן [39], וכל אדם מלא יסורים. ע"כ צריך להכריח את עצמו בכח גדול להיות בשמחה תמיד, ולשמח"ה א"ע בכל אשר יוכל ואפי' במיילי דשמותא [40]. אף שגם לב נשבר [41] הוא טוב מאד, עכ"ז הוא רק באיוו שעה וראוי לקבוע לו איזה שעה ביום לשבר לבו ולפרש שיהתו לפניו ית' כמובא אצלנו [42]. אבל כל היום כולו צריך להיות בשמחה [43]. כי מלב נשבר בקל יכולין לבא למרה שחורה, יותר מאשר יכולין ליכשל ע"י שמחה ח"ו לבא לאיזה הוללות ח"ו. כי זה קרוב יותר, לבא מלב נשבר למרה שחורה. על כן צריך שיהי' בשמחה תמיד [44] רק בשעה מיוחדת יהי' לו לב נשבר:

ולפעמים גם האשה הרה בעצמה ניווקת ע"י ונסתלקה. כמו כן בבחי' הנ"ל, היינו שלפעמים נפסדין האנשים בעצמן שנתפרסמו קודם זמנם שהם בחי' נפלים אבל עדיין לא נסתלק הדרך חכמה בעצמו רק הנפלים לבד. ויכולין אחרים להתעבר שם בבחי' הריון הנ"ל, כמו במשל אשה הרה כנ"ל. ולפעמים נפסד גם הדרך חכמה בעצמו באופן שאפי' איש אחר אינו יכול ליכנסם לשם בבחי' הריון לגלות ולהוציא זה הדרך לעולם, שזה בחי' מיתת האשה הרה כנ"ל. ולפי הפגם כן העונש כמו שמפורש בתורה, [45] אם לא יהי' אסון באשה ענוש יענש כממון, היינו עניות שניעשה כשארין הפגם גדול כ"כ כנ"ל. ואם יהי' אסון [46] באשה שגרמו להפסיד גם הדרך בעצמו כנ"ל אזי ונתת נפש תחת נפש היינו מיתת כנ"ל. ה' יצילנו:

כא [47] לשמחדישין היודשי תורה, ואזי יש אלו הידועים

המסתכלי ומצפים ע"י וצריך להעמיד אנשי חיל להעמידם לפנייהם ולאהריהם כדי שלא יתקרב זר [48] וזה נעשה ע"י לימוד הפוסקים [49], שצריך ללמוד פוסקים קודם ההיודש שמחדש ואח"כ. וע"י נעשין בחי' אנשי חיל מלפניהם ומלאהריהם. והתורה יורדת והולכת ביניהם לבמה, כי האנשי חיל עומדים עם הכלי זיין ואינם יכולים אלו הנ"ל להתקרב:

כב [50] בענין ההכנעה מועים העולם הרבה. כי הלא כמה

אנו מייגעין עצמינו בעבודות וכתפלה"ה כדי לצאת ממוחין דקטנות למוחין גדולות [51]. וא"כ א"א שיהי' ההכנעה בפשיטות כי א"כ הוא נכנס לקטנות [52]. וע"כ בהכרה שיש בזה דעת [53], וע"כ לאו כל אדם יכול להיות עניו כראוי רק משה רבינו ע"ה הוא הי' עניו מכל האדם אשר על פני האדמה [54]. ורז"ל קראו לענוה שאינו כראוי הנופה [55] כשארז"ל (סוטה מא ע"ב) על ירמי' הנביא שהיה עניו נגד הנביא שקר הנני' ואמר לו בהכנעה אמנן כן יעשה ה' [56] וארז"ל על זה כל המחניף וכו' לסוף גופל ביד בנו וכו':

כג [57] בענין השמחה, ע"פ משל שלפעמים כשבני אדם

שמחים ומרקדים, אזי הוטפים איש אחד מבחיון שהוא בעצבות ומרה שחורה ומכניסים אותו בעל כרחו לתוך מחול המרקדים ומכריחים אותו בעל כרחו שיהי' שמח עמהם ג"כ. כן יש בענין השמחה, כי כשאדם שמח אזי המרה שחורה [58] והיסורים נסתלקים מן הצד. אבל מעלה יתירה להתאמן לרדוף אחר המרה שחורה דווקא להכניס אותה ג"כ בתוך השמחה באופן שהמרה שחורה בעצמה תתחפך לשמחה שיהפך המרה שחורה וכל היסורין לשמחה כדרך הבא לתוך השמחה שאז מגודל השמחה והחדה מהפך כל הדאגות והעצבות והמרה שחורות שלו לשמחה. נמצא שהומוף המרה שחורה ומכניס אותה בעל כרחו לתוך השמחה כמשל הנ"ל. וזה בחי' (ישע"י לה) [59] ששון ושמחה ישינו ונפסו יגון ואנחה שהיגון ואנחה בורחים ונסים מן השמחה כי בעת השמחה טרף היגון ואנחה

תורה אור שמות כא (כב) וכי יצאו אנשים ונגנפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יתה אסון ענוש יענש כשאר ישיט עליו בעל האשה ונתן בפללים: (כג) ואם אסון יתה ונתתה נפש תחת נפש: תורה כב במדבר בהעלותך יב (ג) והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה: ירמיה כח (ו) ואמר ירמיה הנביא אמן פן יעשה ידו יקם ידו אשר וקברו אשר נבאת להשיב פלי בית ידו וכל הגולה מפבל אל המקום הזה: תורה כג ישעיה לה (י) ופדתי ידו ושבון נפאו ציון ברגה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישינו ונפסו יגון ואנחה: תורה כד תהלים צב (ד) עלי עשור וצלי נבל עלי הגיטן ככנור: (ה) כי שמחתני יקוק בפעלך במעשי ידו ארגו: ה יסעדנו על ערש דוד דברים ראה טו (טו) שבעת ימים תהן ליקוק אלוהיך בפסוק אשר יתה יקוק בי וברכך יקוק אלוהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידו ויהי את שמח: תהלים כו (ט) ובתי אלהים רוח נשפרה לב נשבר ונדכה אלהים את לבו:

שמות כא (כב) וכי יצאו אנשים ונגנפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יתה אסון ענוש יענש כשאר ישיט עליו בעל האשה ונתן בפללים: (כג) ואם אסון יתה ונתתה נפש תחת נפש: תורה כב במדבר בהעלותך יב (ג) והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה: ירמיה כח (ו) ואמר ירמיה הנביא אמן פן יעשה ידו יקם ידו אשר וקברו אשר נבאת להשיב פלי בית ידו וכל הגולה מפבל אל המקום הזה: תורה כג ישעיה לה (י) ופדתי ידו ושבון נפאו ציון ברגה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישינו ונפסו יגון ואנחה: תורה כד

תהלים צב (ד) עלי עשור וצלי נבל עלי הגיטן ככנור: (ה) כי שמחתני יקוק בפעלך במעשי ידו ארגו: ה יסעדנו על ערש דוד דברים ראה טו (טו) שבעת ימים תהן ליקוק אלוהיך בפסוק אשר יתה יקוק בי וברכך יקוק אלוהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידו ויהי את שמח: תהלים כו (ט) ובתי אלהים רוח נשפרה לב נשבר ונדכה אלהים את לבו:

1 שמות כא (כב) וכי יצאו אנשים ונגנפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יתה אסון ענוש יענש כשאר ישיט עליו בעל האשה ונתן בפללים: (כג) ואם אסון יתה ונתתה נפש תחת נפש: תורה כב במדבר בהעלותך יב (ג) והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה: ירמיה כח (ו) ואמר ירמיה הנביא אמן פן יעשה ידו יקם ידו אשר וקברו אשר נבאת להשיב פלי בית ידו וכל הגולה מפבל אל המקום הזה: תורה כג ישעיה לה (י) ופדתי ידו ושבון נפאו ציון ברגה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישינו ונפסו יגון ואנחה: תורה כד תהלים צב (ד) עלי עשור וצלי נבל עלי הגיטן ככנור: (ה) כי שמחתני יקוק בפעלך במעשי ידו ארגו: ה יסעדנו על ערש דוד דברים ראה טו (טו) שבעת ימים תהן ליקוק אלוהיך בפסוק אשר יתה יקוק בי וברכך יקוק אלוהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידו ויהי את שמח: תהלים כו (ט) ובתי אלהים רוח נשפרה לב נשבר ונדכה אלהים את לבו:

2 שמות כא (כב) וכי יצאו אנשים ונגנפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יתה אסון ענוש יענש כשאר ישיט עליו בעל האשה ונתן בפללים: (כג) ואם אסון יתה ונתתה נפש תחת נפש: תורה כב במדבר בהעלותך יב (ג) והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה: ירמיה כח (ו) ואמר ירמיה הנביא אמן פן יעשה ידו יקם ידו אשר וקברו אשר נבאת להשיב פלי בית ידו וכל הגולה מפבל אל המקום הזה: תורה כג ישעיה לה (י) ופדתי ידו ושבון נפאו ציון ברגה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישינו ונפסו יגון ואנחה: תורה כד תהלים צב (ד) עלי עשור וצלי נבל עלי הגיטן ככנור: (ה) כי שמחתני יקוק בפעלך במעשי ידו ארגו: ה יסעדנו על ערש דוד דברים ראה טו (טו) שבעת ימים תהן ליקוק אלוהיך בפסוק אשר יתה יקוק בי וברכך יקוק אלוהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידו ויהי את שמח: תהלים כו (ט) ובתי אלהים רוח נשפרה לב נשבר ונדכה אלהים את לבו:

3 שמות כא (כב) וכי יצאו אנשים ונגנפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יתה אסון ענוש יענש כשאר ישיט עליו בעל האשה ונתן בפללים: (כג) ואם אסון יתה ונתתה נפש תחת נפש: תורה כב במדבר בהעלותך יב (ג) והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה: ירמיה כח (ו) ואמר ירמיה הנביא אמן פן יעשה ידו יקם ידו אשר וקברו אשר נבאת להשיב פלי בית ידו וכל הגולה מפבל אל המקום הזה: תורה כג ישעיה לה (י) ופדתי ידו ושבון נפאו ציון ברגה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישינו ונפסו יגון ואנחה: תורה כד תהלים צב (ד) עלי עשור וצלי נבל עלי הגיטן ככנור: (ה) כי שמחתני יקוק בפעלך במעשי ידו ארגו: ה יסעדנו על ערש דוד דברים ראה טו (טו) שבעת ימים תהן ליקוק אלוהיך בפסוק אשר יתה יקוק בי וברכך יקוק אלוהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידו ויהי את שמח: תהלים כו (ט) ובתי אלהים רוח נשפרה לב נשבר ונדכה אלהים את לבו:

4 שמות כא (כב) וכי יצאו אנשים ונגנפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יתה אסון ענוש יענש כשאר ישיט עליו בעל האשה ונתן בפללים: (כג) ואם אסון יתה ונתתה נפש תחת נפש: תורה כב במדבר בהעלותך יב (ג) והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה: ירמיה כח (ו) ואמר ירמיה הנביא אמן פן יעשה ידו יקם ידו אשר וקברו אשר נבאת להשיב פלי בית ידו וכל הגולה מפבל אל המקום הזה: תורה כג ישעיה לה (י) ופדתי ידו ושבון נפאו ציון ברגה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישינו ונפסו יגון ואנחה: תורה כד תהלים צב (ד) עלי עשור וצלי נבל עלי הגיטן ככנור: (ה) כי שמחתני יקוק בפעלך במעשי ידו ארגו: ה יסעדנו על ערש דוד דברים ראה טו (טו) שבעת ימים תהן ליקוק אלוהיך בפסוק אשר יתה יקוק בי וברכך יקוק אלוהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידו ויהי את שמח: תהלים כו (ט) ובתי אלהים רוח נשפרה לב נשבר ונדכה אלהים את לבו:

5 שמות כא (כב) וכי יצאו אנשים ונגנפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יתה אסון ענוש יענש כשאר ישיט עליו בעל האשה ונתן בפללים: (כג) ואם אסון יתה ונתתה נפש תחת נפש: תורה כב במדבר בהעלותך יב (ג) והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה: ירמיה כח (ו) ואמר ירמיה הנביא אמן פן יעשה ידו יקם ידו אשר וקברו אשר נבאת להשיב פלי בית ידו וכל הגולה מפבל אל המקום הזה: תורה כג ישעיה לה (י) ופדתי ידו ושבון נפאו ציון ברגה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישינו ונפסו יגון ואנחה: תורה כד תהלים צב (ד) עלי עשור וצלי נבל עלי הגיטן ככנור: (ה) כי שמחתני יקוק בפעלך במעשי ידו ארגו: ה יסעדנו על ערש דוד דברים ראה טו (טו) שבעת ימים תהן ליקוק אלוהיך בפסוק אשר יתה יקוק בי וברכך יקוק אלוהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידו ויהי את שמח: תהלים כו (ט) ובתי אלהים רוח נשפרה לב נשבר ונדכה אלהים את לבו:

מאמר בענין ההכנעה

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

בכמה תורות ובכמה לשונות מזהיר רבנו מענווה פסולה דהיינו אע"פ שמדת הענווה היא שלימות הקדושה, אפשר בקל לטעות בה. דלא מבעי מי שרק עושה עצמו ענו כדי שיכבדוהו כמבואר בתורה יא, אלא גם מי שבאמת מרגיש שפל אבל כיון שהענווה היא דעת גדול, לא בקל זוכים לענווה אמיתית, כזו שמוסיפה חיות נפלא לכל דבר שבקדושה, כי בלא דעת אזי מרוב שפלותו לא מחזיק מעצמו, ולא מעבודת ה' שלו, לכן נעשה עצל ונבזה, עד שמרוב "יאוש וחוסר חיות דקדושה מתרחק לגמרי מהקב"ה, ונופל למוחין דקטנות עד שכל מחשבתו רק בהבלי עוה"ז ועפ"ר נעשה נצרך לכבוד מהבריות.

כאן רבנו לא מבאר איזה דעת צריך כדי שתייה הענווה כראוי, אלא רק מבאר שענווה פסולה היא חנופה. אבל בקיבוץ כל הביאורים המבוארים בליקוטי מוהר"ן¹ אפשר לחבר ביאור כפי שננסה כאן.

תורה כב [ג]

בענין ההכנעה טועים העולם הרבה שבמקום שתהיה ההכנעה מתוך ענווה, אצלם ההכנעה בלא שכל. כי הלא כמה אנו מייגעין עצמינו בעבודות שיהיו עם שכל בדחילו ורחימו כראוי ובתפלה² לכווין בכל כח המחשבה לזכות לדבר דבור לפני ה' ממש/י³ כדי לצאת ממוחין דקטנות שהם המוחין כשלא מכווין לרצונו ולכבודו ית' למוחין דגדלות שהיא דביקות המחשבה בהקב"ה תמיד [ג] [ד]. וא"כ א"א שיהי' ההכנעה של

^א ד חסון חשש ברספלו

^ב בענין ענוה פסולה – עיין תורה עב תנינא בסוף. תורה פו תנינא בסוף. ותורה קצו. ותורה כב תנינא. ושיחות הר"ן קמ. ועיין תורה יא ונחתין לאקורי נפשינן שענוה פסולה היא גאוה.

ענוה תלויה בחכמה – עיין תורה קצו לשה"ר מפריד בין חכמה לענוה ונעשית ענוה פסולה. ועיין פסחים דף סו: אמר רב יהודה אמר רב כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו וכו'. ועיין תורה י' שזה לעומת זה עומד יעקב שהוא בחי' חכמה שממנו מקבלים רוח חיים בחי' החכמה תחיה את בעליה, לעומת אבימלך שהוא הבעל גאוה דייקא שעל ידה מסתלקת חכמתו ע"ש. עוד ע"ש שמושה רבנו עומד כנגד הפעור ומבטל את הע"ז ומתלבש במדרכי ומבטל את הגאוה והע"ז של המן, ובענוותנותיה עומד לעומת הגאוה שהיא ע"ז של קרח ע"ש

ועיין תורה ד' אות ז' – "והאיש משה ענו מאד", ועל ידי זה נקרא איש חכם, כמו שכתוב (איוב כ"ח): "והחכמה מאין תמצא". ועיין תורה ו' בביאור הרב"ח שהלך לחקור במדת הענווה ומצא חכמים וכו' ע"ש. ועיין תורה יג אות ה' עה"פ משלי יא "זאת הצנועים חכמה".

ועיין תורה לה ותורה מ' תנינא ותורה פג תנינא שחכמה נקראת מרחקים כי עד כמה שמשגיג שהיא רחוקה מהשגתו זו בעצמה החכמה. ועיין תורה פב תנינא שע"י גאוה אלא אמלך מפריד את חוה מהקב"ה דהיינו מהשכל דהיינו מהחכמה, מבחי' כח מה בחי' מה כחי. ועיין תורה קמח שענוה למעלה מחכמה דהיינו תלויה בה, וביניהם היראה כמ"ש מה שעשת חכמה עטרה לראשה עשת ענוה עקב לסילותא.

^ג לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
^ד מתרצו - ובתפילה

עיין תורה קיב – והמשפיל המבין יש לו להתפלל כל ימיו, שיופך פעם אחר כל ימי חייו, לדבר דבור אחר של אמת לפני ה' פראוי. ויש בזה כמה מדרגות, ומי שזוכה לבחינות אמת האמתית, אזי ה' אור לו, ואזי הוא מאיר בעצמו, כי נתלבש בו אור ה'. אף מי שעדין לא הגיע למדרגה עליונה של אמת, ועל כל זה הוא במדרגה של אמת, אף כי אינו מאיר בעצמו, מאחר שלא הגיע לאמת הנכון, על כל זה האמת הועיל שיוכל אחר להאיר בו. וגם בזה מדרגות וענינים, בינים המשפיל בעצמו:

^ה עיין לקמן תורה לה תנינא

עיין תורה לח תנינא – ...ומשה רבנו, עליו השלום, היה גדול במעלה כל כך, עד שאפלו לפני גדולים היה צריך להקטין עצמו ולהראות הכנעה נגדם. כמו שכתוב (במדבר י"ב): "והאיש משה ענו מאד מפל האדם" וכו' היינו אף על פי שגם הם היו גדולים מאד, כגון יהושע ואהרן, עם כל זה היה משה רבנו, עליו השלום, במעלה גדולה ועצומה מאד, עד שהכרח להקטין עצמו ולהכניע עצמו נגדם, כדי שיוכלו לקבל אורו פנ"ל. וזה בחינת (מגלה לא): 'בכל מקום שאתה מוצא גדלותו, שם אתה מוצא ענוותנותו' שבכל מקום שיש גדלות ביותר, שם צריך ענוה וקטנות, כדי שיוכלו לקבל האור פנ"ל: והנה כשהקטן בא לפני הגדול כדי לקבל ממנו, ואזי הגדול מאיר בו. ועקר הדבר לעשות מוחין דקטנות מוחין דגדלות, דהיינו להאיר בהקטן, להגדיל דעתו, שיתגדל מקטנותו ויהיה נעשה גדול, דהיינו שיבוא למוחין דגדלות, שיהיו בחינת המתקנה. ולפעמים מאיר בו על ידי הארת פנים ונקמות, שמאיר לו פניו בפנים שחוקות, אנפין נהירין, ולפעמים אינו יכול לקבל על ידי זה, והוא בחינת: 'אעא דלא דליק, מבטשין לה', שצריך להאיר בו על ידי יסורין שצריך ליסרו ולבזותו, כדי לבטל אותו שיוכל לקבל. ודע, כי אף על פי שהגדול צריך להוריד עצמו ולבטל עצמו קצת מגדלותו, כדי שיוכל הקטן לקבל, אף על פי כן אין נחשב זה הגרעון וההפסד של הגדול, שצריך לבטל אורו לפי שעה, כנגד התקון שנעשה בהקטן, שהוא מתקנו ומגדילו. כי בטול וקטנות הגדול הוא רק לפי שעה ואחר כך חוזר למעלתו, והוא מתקן ומגדיל את הקטן לגמרי פנ"ל: ויש חלוקים בענין קטנות והכנעת הגדול אצל הקטן, כדי לקבל אורו פנ"ל, כי הכל לפי הענין: לפעמים הוא בתנועה בעלמא, ולפעמים צריך לילך ולנסע אליו, והכל לפי הענין.

ענוה בפשיטות דהיינו כשמחזיק עצמו לא שווה כלום כי א"כ הוא נכנס לקטנות [טו/י] כי אדם שחושב שאין למעשיו הטובים ערך וחשיבות אצל הקב"ה ממילא הולך ומתרחק, ומתנתקת מחשבתו מהקב"ה, לחפש את עצמו במקום שמעריכים אותו, כי טבע האדם שחייב להרגיש שיש ערך למעשיו, בלא זה הוא מת מהלך, וזו הסכנה באדם שמבזים אותו הרבה, ומאידך זו המעלה של צדיקים שיש בכוחם לקבל בזיונות ואעפ"כ להשאר מחוברים להקב"ה, כגון דוד המלך שמלידתו היה מושפל ומבוזה ביותר ואעפ"כ ברח תמיד רק אל הקב"ה והאמין¹ שאצלו ית' יש לו כן חשיבות. אמנם הקב"ה הראה לו פנים כמ"ש "וה' עמו" ודרשו חז"ל (סנהדרין צג:): שהלכה כמותו וזכה לסיעתא דשמיא בשמירת הצאן והבין שה' עמו ועי"ז האמין בכוחו להרוג את גלית¹⁰.

ועיין סוף תורה עב תנינא¹¹ שבאמת אין אנו יודעים מה היא ענוה באמת כי אין הכוונה שיהיה שפל ונבוזה ועצל אלא אדרבה שהענוה תעורר אצלו חיות עצומה דקדושה להתעוררות לכל דבר שבקדושה עי"ש.

וע"כ בהכרח שיש בזה דעת [יג], דעת הפי' חיבור להקב"ה, והדעת מתבטא בענוה, כמבואר במדרש/ידו שמי שאין בו דעת כמשה רבנו שמרוב ענוותנותיה הרגיש לא ראוי להיכנס לאהל מועד נבלה טובה ממנו. והביאור נראה לי שעיקר הענוה צריכה להיות נובעת מהשפלות כלפי הקב"ה, וממילא אז האדם בוחן את כל בני האדם לא לפי מעלתם הנגלית, אלא לפי מה שהקב"ה מעריך אותם, וזה נעלם מאיתנו, ותמיד יכול להיות שחברי הרבה יותר חשובים ממני אצל הקב"ה. והביאור הפשוט כי הקב"ה דורש מכל אחד לפי הכלים שנתן לו, וזה יודע רק הקב"ה, נמצא שקרוב מאד שאדם שנראה עובד ה' גדול באמת הוא בעל חוב גדול להקב"ה הרבה יותר מאדם קטן שלפי הכלים שלו עושה כל שביכולתו. ועיין תורה יד שאדם חייב להרגיש קטן מכל אדם בין מגדול ממנו ובין משווה לו ובין מקטן ממנו ואפילו ממדרגת עצמו להבין שהוא פחות ממה שנדמה לו עי"ש.

וע"כ לאו כל אדם יכול להיות עניו כראוי רק משה רבינו ע"ה/טו כיון שע"י שהוא הדעת/טו הוא הי' עניו מכל האדם אשר על פני הארמה [יז/י] פרש"י שפל וסבלן. ובמדרש/טו מבואר שהרגיש קטן ושפל

⁹ עיין לעיל תורה קצו ושיחות הר"ן קמ

¹⁰ **תורה קצו** – דע שלשון הרע של העולם מוזיק ופוגם את העניויות שעל ידי לשון הרע שהעולם מדרגים, על ידי הפגם הזה, אי אפשר להצדיקים להיות עניים, כי פגם לשון הרע מפריד בין ענוה לחכמה, ועל ידי זה, נפגם הענוה, ואי אפשר להיות ענו, ואפילו אם יהיה ענו בלא חכמה, וזה ידוע שענוה בלא חכמה אינה פלוג, כי בודאי אין זה מעלת הענוה, להראות עצמו בכפיפת ראש בדרך שטות פאלו הוא ענו, כי זה ענוה פסולה, ועקר הענוה פשהיא בחכמה, ועל ידי פגם לשון הרע, נעשה פריד בין ענוה לחכמה ועל ידי זה אי אפשר להיות ענו, וזה היה מעלת משה רבנו, עליו השלום, ששבחה התורה אותו, שהיה כל כך גדול במעלת הענוה, עד שאפילו לשון הרע לא הויק לענוותנותו, וזה שכתוב (במדבר י"ב): "ותדבר כו' במשה" כו'. נמצא שהיה פגם לשון הרע בעולם, אף על פי כן, והאיש משה ענו מאד, כי היה במעלה גדולה כל כך בענוה, שאפילו פגם לשון הרע, לא הויק לו לענוה שלו:

¹¹ עיין בזה תורה פו תנינא שכשארם לא מאמין בעצמו זו ענוה פסולה.

וזה לשונו שם – ויש פמה בחינות בקטני אמונה. כי יש אפלו צדיקים שהם קטני אמונה, כמו שדרשו רבותינו, וזכרונם לברכה (סוטה מח): על פסוק: "כי מי בו ליום קטנות" מי גרם לצדיקים' וכו':

ומבואר יותר בשיחות מוהר"ן – אות קמ – כשאמר לי (רעג) ענין הנדפס בלקוטי תנינא סימן פ"ו על פסוק (שמות ו ט): "מקצר רוח ומעבורה קשה", שעל ידי קטנות אמונה צריכין לעובדות קשות וכו' עין שם, עמדתי לפניו כמשתומם ומחשבותי היו תמהים בענין זה. כי נדמה לי שיש לי אמונה קצת. ענה ואמר בלשון גערה קצת כאומר: ואם יש לך אמונה, אין לך אמונה בעצמך (האסטי אין דיר קיין אמונה ניט). והזכיר מיד מאמר רבותינו וזכרונם לברכה: כי מי בו ליום קטנות, מי גרם לצדיקים שיתבזבו שולחנם לעתיד לבוא קטנות שהיה בהם בעצמן. שלא האמינו בהם בעצמן. ורש"י וזכרונם לברכה פרש שם כפשוטו קטנות אמונה. אבל מדקדוק לשון הגמרא שאמרו שם קטנות שהיה בהם, נראה מבאר דברי רבנו זכרונם לברכה שעקר קטנות האמונה שלהן היה בהן בעצמן. ויש לפרש לפי זה שלא האמינו בהקדוש ברוך הוא שהוא טוב לכל והם חשובים וגדולים בעיניו יתברך. ומחמת זה היה בהם קטנות. וזה היה עקר קטנות האמונה שלהם מה שלא האמינו בהם בעצמן. ויש לכוון גם פרוש רש"י לזה: **והכלל המובן** מדבריו שהאדם צריך שיהיה לו אמונה בעצמו שגם הוא חביב בעיני השם יתברך. כי לפי גדולת טובתו של השם יתברך גם הוא גדול וחשוב בעיניו יתברך, וכבר מבאר ענין זה כמה פעמים שאין זה ענוה להיות במחין דקטנות חס ושלום, וצריכין לבקש הרבה מהשם יתברך לזכות לדרכי ענוה באמת וכו'. (עין בלקוטי תנינא סימן כ"ב ובסימן ע"ב) ועוד בכמה מקומות. גם אחר כך בסמוך אחר שאמר ענין הנ"ל, הגיע ראש השנה ואמר אז התורה חדי רבי שמעון סימן ס"א בחלק ראשון. ושם הזכיר ענין חסרון אמונה בעצמו עין שם באות ה' מה שכתוב שם. ויש שיש עליהם מחלוקת מחמת שאין להם אמונה בעצמן (רעד) וכו':

¹² **שמואל א- פרק יז** (לו) ויאמר דוד ידוד אשר הצלני מיד הארי ומיד הדב הוא יצילני מיד הפלשתי הנה ויאמר שאול אל דוד לך וידוד יהיה עמך:
¹³ **סוף תורה עב תנינא** – אבל אין אנו יודעים כלל מהו שפלות אמתית, כי בודאי אין זה תכלית שיהיה שפל ונבוזה ועצל, שקורין רע מזל (ובלע"ז: שלים מזלניק). כי השפלות הוא עקר החיים של כל איבר ואיבר, והוא כל תענוג עולם הבא פנ"ל, ובודאי אין זה התכלית של עולם הבא, שיהיה נבוה ועצל וכו', חס ושלום. על כן צריכין רק לבקש מהשם יתברך, שייעזר לזכות לעניויות ושפלות אמתית, שהוא עקר החיים ועקר התענוג של עולם הבא פנ"ל:

¹² עין פרדס (לרמ"ק) פרק כג ערכי הכנויים ענוה ת"ת ובה מתעלם הדעת

¹³ **ויקרא רבה (א' טו)** דבר אחר, ויקרא אל משה וידבר ה', מפן אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעת, נבלה טובה הימנו, תדע לך שפן, צא ולמד ממושה אבי החכמה, אבי הנביאים, שהוציא ישראל ממצרים, ועל דוד נעשו פמה נסים במצרים ונזראות על ים סוף, ועלה לשמי מרום והזריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו, שנאמר (ויקרא א, א): ויקרא אל משה וידבר,

¹⁴ **גודל ענותנותו של משה** עיין תורה ד' שאמר אם אין מחני נא כי מבואר שם ששום אדם לא יכול לשמוע שבוה בלא שיכנס בו גדלות לבד מצדיק כזה שבטל לא"ס ע"י שויכך חומריותו ומדותיו בתכלית עד שאין שום רושם שבירה בהם (ועי"ז אין לגדלות על מה לחול כלל) כי עצמיותו אין ואפס ולגמרי בטל אליו ית'. ומשה טען אם אני כל כך ענו עד ששום שבו לא פוגם בי א"כ ראוי שעל ידי יכופר עון העגל ואם איני כל כך ענו

מהפחות שבפחותים שבישראל. ועיין תורה פב תנינא¹⁷ שמושה רבנו היה מוצא נקודת אלוקות גם בהפחות שבפחותים מישראל שהיה רחוק ביותר מהקב"ה ומקשר עצמו עימו ומוטר נפשו עליו.

ורז"ל קראו לענוה שאינו כראוי דהיינו בלא דעת **חנופה** [כ"א]/כ"ב שהיא סניף השקר, כגון שלא יזוה טובת הנאה מאיזה אדם אומר לו על רע שהוא טוב. אמנם מצינו בז"ל שקראו חנופה גם למודה על שקר מחמת שפלות וענווה פסולה, שבמקום לעמוד בתקיפות ולקדש את ה' הוא נכנע לשקרן ומודה לו. וצדיק שטועה בזה אפילו רק למראית עין נענש כשארז"ל (סוטה מא ע"ב)/כ"ב על ירמיה הנביא שהיה עניו נגד הנביא שקר חנני

א"כ השבחים שכתבת בתורה עלי יכולים להפילני בגדלות (ומוטב לי למות שלא ח"ו יגרם איזה פירוד בינינו שיתקיים בי מה שהקב"ה אומר על הבעל גאווה אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת)

ויש כאן קושיא כי כמה שמבואר בכל מקום גדול ענותנותו של משה ושם בתורה ד' שבאמת בכוחו לכפר עוון כמבואר שם שהיה כלול באין ממש אעפ"כ

ועיין **ביאור הליקוטים** תורה ד' אות כו שכתב טעם שכתוב ענו חסר יוד כי כתוב וביום פקדי אפקוד דמשמע שעוון העגל לא כופר לגמרי ע"י משה. ועיין **היכל הברכה** סוף פ' בהעלותך הנ"ל מה שכתב לבאר הטעם דכתיב ענו חסר יוד, שרק משיח יזכה לעניו עם יוד. **נראה מזה שגם בחילוקי מדרגות הגבוהות ביותר כגון החילוק בין משה רבנו למשיח צדקנו החילוק הוא בחסרון היוד חכמה כמבואר כאן.**

¹⁷ **ראה בתורה ו' אות ז'** תחילת לשון מוהרנ"ת, ותורה טו אות ז', ועי"ש הערות לכהאר"ז ל'. ובתורה כ' אות י' ודף כט. טור א"ו. ותורה כא אות יא, ותורה לו אות ב', ותורה מג' ותורה נו אות ח' (דף סו); ותורה קטו. ותורה ה תנינא אות ז'. ואות ט' ואות טו ותורה כו תנינא ותורה עב תנינא (דף לג. סוף טור ב')

ועיין ויקרא רבה א' טו שמי שאין בו דעת כמשה רבנו נבלה טובה ממנו. וזוהר ח"ב רכא. וחסד לאברהם ג' ג'. וחסד לאברהם א' טז. ומגלה עמוקות וארא. ועוד הרבה. ובעש"ט עה"ת בראשית אות קמ. וקהלת יעקב ערך מש אות יח. ושער הפסוקים בלק. ושער מאמרי רשב"י על שיר השירים. ושער הכוונות נפילת אפים סוף דרוש ה'. ושם פסח דרוש א' שער הפסוקים שמות עה"פ וירא מלאך. ושער הפסוקים שמות ד"ה ועתה נבאר ענין גאולתם - ...הנה מרעה, הוא בחי' הדעת עצמו דו"א. ושם פרשת עקב ד"ה וסוד הענין. וליקוטי תורה להאר"ז ל' שמות. ופרי עץ חיים חזרת העמידה פ"ד

התלדות אהרן מזיטומיר מבאר שהדעת הוא דבר המקשר כידוע למבין שהוא ממוצע בין שני דברים, ומחבר אותם, והוא היולי, שאין בו השגה. ולכן נקרא משה דעת כי משה אותיות השם שאין בו השגה. והביאור שמבארים שהדעת כיון שהוא היולי הוא הכח להשיג במה שאינו מושג מצד השכל, ומשה רבנו לרוב ביטול חומריותו והתכללותו בהקב"ה עד שנעשה בחי' אין נתעלה לבחי' הדעת. וכל זה מבואר נפלא בתורה ד' שמושה רבנו וזה לבחי' אין ועי"ז הכניס דעת בישראל כמ"ש אתה הארת לדעת.

¹⁸ * במדבר יב ג' [עי"ש היכל הברכה]

¹⁹ **במדבר פרק יב (ג) והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה:**

רמב"ן (ג) וטעם והאיש משה ענו מאד להגיד כי השם קנא לו בעבור ענותנותו, כי הוא לא יענה על ריב לעולם אף אם ידע ור"א מפרש ואמר כי הוא לא היה מבקש גדולה על שום אדם, ולא יתגאה במעלתו כלל אף כי על אחיו, והם חוטאים שמדברים עליו חנם אבל בספרי (בהעלתך ק) רבי נתן אומר אף בפניו של משה דברו בו שנאמר וישמע ה' והאיש משה ענו מאד, אלא שכבש משה על הדבר יזכיר ענותנותו שסבל ולא ענם, והשם קנא לו:

²⁰ **באבות דרבי נתן** (ט ב) שלושה מיני מוכי שחין נבראו בעולם: לח יבש בעל פוליוסו. והיתה נפשו של משה נמוכה מכולם: ויש גרסה כ"ד מוכי שחין היו בירושלים ונפשו של משה שפלה מהם. ומזהר"צ"ח שמעתי טעם שהמדרש נקט דוקא מוכי שחין עפ"י המבואר בספר היצירה "אין למטה מנגע" ומה שנקט שמותייהם לומר שהיו זה גרוע מזה וכפי קושי הנגע כך גדול השפלות ואעפ"כ משה הרגיש שפל יותר מבעל הנגע הקשה ביותר.

²¹ **עיין תורה פב תנינא** - ...ועקר התשובה הוא בחדש אלול, פי הם ימי רצון, שעלה משה לקבל לחות אחרונות ופתח דרך בבושה לילך בה. **והדרך שעשה משה הוא פה, שמושה קשר את עצמו אפלו לפחות שבין ישראל ומסר נפשו עליהם, כמו שכתוב (שמות ל"ב): 'ואם אין מנתי נא'. וזה פרוש (שמות ל"ה): 'ויקח משה' וכו' שמושה היה מאספ ומיחד ומקשר את עצמו עם כל ישראל, אפלו עם הפחות שבפחותים. וזה פרוש (תהלים נ"ג): 'כלו סג יחדו' אפלו כשאני רואה אחד מישראל, שסג מכל וכל מהקדוש ברוך הוא, אף על פי כן צריך אני שנהיה יחדו צריך ליחד ולקשר עמו, כמו שעשה משה:**

²² עיין סערי תשובה שער ג אות קפו. ובאגרות משה א"ח ח"ב סימן נא.

²³ **המצות הקצר** - מצוה רכט - ועל החנופה אמר שלמה ע"ה (משלי כ"ד) אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים ואמר ר' אלעזר (סוטה דף מ"א) כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם שנאמר (איוב ל"ו) וחנפי לב ישימו אף, וגם נופל בגיהנם שנאמר (ישעיה ה') הוי אומרים לרע טוב ולטוב רע וכתוב בתריה לכן כאכול קש לשון אש, גם לסוף נופל ביד מי שהחניף לו או ביד בנו, או ביד בן בנו וראיה מירמיה וכל עדה (שם מ"ב) שיש בה חנופה היא מאוסה כנדה ולבסוף גולה שנאמר (איוב ס"ו) עדת חנף גלמוד, ובכרכי הים קורין לנדה גלמודה, וכתוב (ישעיה מ"ט) שכולה וגלמודה גולה וסורה והא דאמר רבי שמעון בן פזי (שם) מותר להחניף לרשעים בעולם הזה זהו כשאין עושיין עבירה מפורסמת:

שערי תשובה ג' קפו. - וזה דבר כת החנפים ענין הכת הזאת נחלק לתשעה חלקים החלק הראשון החנף אשר הכיר או ראה או ידע כי יש עול בכף חברו וכי החזיק בתרמית או כי יחטא איש בלשון הרע או באונאת דברים ויחליק לו לשון הרע לאמר לא פעלת און. **המעט ממנו** עון הנמנע מן התוכחה שנאמר ויקרא יט יו "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" ויוסיף לחטוא על אמרו לא חטאת כענין שנאמר וירמיה כג יד "וחזקו ידי מרעים" והנה זה ביד החנף האויל עון פלילי כי לא יקנא לאמת אבל יעזור אחרי השקר ויאמר לרע טוב וישם חשך לאור גם נתן מכשול לפני החוטא משני פנים האחד כי איננו נחם על רעתו והשני כי ישנה באולתו ביום מחור כי הלל רשע החנף אותו על תאות נפשו מלבד כי ישא עונש על הנזק אשר הזיק לאשר אשם לו החוטא על צדקו מי אשר חטא לו מלבד כי יענש על דבר שקר שנאמר ותהלים ה' ז' "תאבד דוברי כזב" ונאמר ומשלי יז טו "מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם" כל שכן אם העול אשר בכף רשע חברו גלוי לרבים כי באמור אליו החנף לפני בני אדם וך אתה בלי פשע חלל ובוזה דת ודין. עי"ש עוד אריכות גדולה בזה.

²⁴ **סוטה מא:** - ואמר רבי אלעזר כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בנו שנא' (ירמיה כח-הו/טו/יא) ויאמר ירמיה לחנניה אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך וכת' (ירמיה לז-יג) ויהי הוא בשער בנימן ושם בעל פקידות ושמו

ואמר לו בהכנעה אמן כן יעשה ה' [כ"ד/כה] וארז"ל על זה כל המחניף וכו' לסוף נופל ביד בנו או ביד בן בנו וכו'. הא דאמר ירמיהו הנביא לחנניה אמן כן יעשה ה' היה זה חנופה מטעם שירמיהו היה יודע בברור שניבא חנניה בשקר והי"ל לומר לחנניה תיכף שהוא שקר ולא לומר על דברי שקר אמן שנדמה כמסתפק ח"ו בנבואתו האמתית כדפי' מהרש"א בחדושי אגדה, ואף שגילה ירמיהו בדבריו שאינו מאמין לנבואת חנניה נגד נבואתו האמתית מ"מ בלשון אמן כן יעשה שאמר היה כלשון המסתפק שזה הוא חנופה (אג"מ אר"ח ב' נא) :

צ"ע אמנם שם חז"ל קראו לזה חנופה אבל מה הראייה משם שהייתה זו ענוה פסולה? ונראה שזה פירוש של רבינו למעשה שם שמבאר הטעם שירמיה אמר אמן בוודאי לא היה כדי למצא חן בעיניו, אלא מרוב שפלותו וענותנותו אמר אמן שיהי רצון שבאמת כך יהיה, אע"פ שידע בנובאה שזה שקר. וטעה בזה כי היה צריך לעמוד בתקיפות ולקנא/כ"ו לכבודו ית' ומיד להוכיחו על השקר שאמר, ובפרט שהיה זה בפרהסיא.

עד כאן ביאור חברותא לתורה כב תנינא

מאמרו של הרב נתן גוטליב בגליון קנין תורה לך תשעט. בס"ד

חנופה מה היא?

והנה איסור חנופה הוא גם תולדה וענף משקר, ולכן נבאר בזה גדר האיסור, מקורו, וכמה פרטים הנוגעים למעשה: בפ' מסעי (לה ל) כתוב: "כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח וגו', ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה." ופשטות כוונת הפסוק להזהיר שלא להחניף הרוצח ולקיים בו הפסק דין תורה לרצחו נפש. אך בספרי שם: "ולא תחניפו את הארץ", הרי זו אזהרה לחנפים. ומשמע שפירשו חז"ל שנתכוין התורה להזהיר שלא לחנוף לחבירו, ויש בזה לאו מן התורה.

מוני המצות שמנו איסור חנופה ממנין תרי"ג מצות:

ומצינו לכמה מוני המצות שמנו איסור חנופה ממנין תרי"ג מצות, כמו שמצינו לבעל הלכות גדולות, וכן הרמב"ן בהשגות לספר המצות (שורש ה') הסכים לבה"ג. וכן מצינו להיראים (סי' רמ"ח) שמנה איסור חנופה באיסור תורה ממנין תרי"ג, וכתב בזה"ל: לא תחניפו, צוה יוצרנו בפרשת ואלה מסעי, לא תחניפו את הארץ, ותניא בסיפרא הרי זו אזהרה לחנפים, עכ"ל.

הראשונים שלא מנו איסור חנופה ממנין המצות:

אמנם הרמב"ם (שורש החמישי) ביאר שאינו מונה איסור חנופה, שהפסוק ולא תחניפו דיבר על הרוצח בלבד^{כ"ו} והגרי"ף פערלא בספרו הרס"ג (ל"ח פד) ביאר שגם רבי סעדיה גאון לא מנה איסור חנופה ממנין תרי"ג המצות שלדעתם אינו אזהרה רק על הרוצח. ואף שאמרו חז"ל הרי זו אזהרה לחנפים, אינו רק אסמכתא בעלמא ואין בזה איסור תורה.

גדר איסור חנופה:

והנה גדר איסור החנופה מבאר שם היראים בזה"ל: הריני מפרש פירוש חנופה שהזהירה עליה התורה, כל השומע דבר עוולה ושאינו הגון, או רואה דבר רע ואמר טוב הוא, עובר בלא תחניף, עכ"ל. והיינו שרואה שחבירו עבר על איזה עון, אך כיון שרוצה למצוא חן בעיניו, או שמקבל ממנו טובות אומר לו שלא חטא, אף שהוא באמת חטא.

עושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה:

יראיה בן שלמיה בן חנניה ויתפש את ירמיהו הנביא לאמר אל הכשדים אתה נופל ויאמר (לו) ירמיה שקר אינני נופל אל הכשדים וגו' וכת' ויתפש ירמיהו ויביאהו אל השרים:

פרש"י – ויאמר ירמיהו לחנניה הנביא. שאמר נבואת שקר על גלות יכניה וכלי הקודש שגלו עמו בעוד שנתים ימים אני משיבם אל המקום הזה אמן כן יעשה ה' חנופה היא זו שהיה לו לומר בהדיא שקר אתה ניבא: ויהי הוא בשער בנימין. לאחר כמה ימים היה ירמיה יוצא מירושלים ללכת ארץ בנימין לחלוק נחלה שנפלה לו ותפסו יראיה ויאמר לו אל הכשדים אתה נופל:

^{כ"ו} ירמיהו כח ו' עפרש"י שם

כ"ה ירמיה פרק כח (א) ויהי בשנה ההיא בראשית ממלכת צדקיה מלך יהודה בשנת (בשנה) הרבעית בחדש החמישי אמר אלי חנניה בן עוזר הנביא אשר מגבעון בבית ידוד לעיני הכהנים וכל העם לאמר: (ב) פה אמר ידוד צבאות אלהי ישראל לאמר שברתי את על מלך בבל: (ג) בעוד שנתים ימים אני משיב אל המקום הזה את כל פלי בית ידוד אשר לקח נבוכדנאצר מלך בבל מן המקום הזה ויביאם בבל: (ד) ואת יכניה בן יהוהקים מלך יהודה ואת כל גלות יהודה הבאים בבלה אני משיב אל המקום הזה נאם ידוד כי אשבר את על מלך בבל: (ה) ויאמר ירמיה הנביא אל חנניה הנביא לעיני הכהנים ולעיני כל העם העומדים בבית ידוד: (ו) ויאמר ירמיה הנביא אמן כן יעשה ידוד יקם ידוד את דבריו אשר נבאת להשיב פלי בית ידוד וכל הגולה מבל אל המקום הזה:

רש"י – (ו) יעשה – פאצ"א בלע"ז. יקם – לשון תפלה (של"ש שטי"ן אלו ע"ד והביאו לבית הכל"א לא סדר"ן הר"ב המחבר"ר). (אמן כן יעשה וגו' – בעלי אגדה אומרים כך אמר לו הלא ויתקיימו דבריו אני משתכר ואתה נפסד אני כהן ואוכל קדשי שמים אם יעמוד הבית בבנינו ואתה גבעוני כדכתיב כאן) אשר מגבעון ותייה לי עבד חוטב עצים ושואב מים (ומורה צדק שלא פי' נקט ליה טעם רבותינו שלמדו מכאן כל המחניף לרשע סוף נופל בידו או ביד בנו או ביד בן בנו שכן יראייה בן שלמיה בן חנניה תפשו לבסוף והביאו לבית הכל"א):

כ"ו כידוע שהקנאה האמתית דקדושה היא הנובעת מאהבת ה', עד שאמרו בזה"ר (ח"ג רמה). כל אהבה שאין עמה קנאה אינה אהבה, וכן מבואר בפרשת פנחס שקנאותו היתה תיקון הברית דהיינו דעת.

כ"ז וכ"כ בחיבורו (הל' רוצח פ"א ה"ד) בזה"ל: אין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים, שנאמר ולא תחניפו את הארץ, עכ"ל. ומדיוק בלשונו כשיטתו שהתורה דיברה כנגד הרוצח ולא לאיסור חנופה.

ויש לדייק בלשון התוס' במס' סוטה (מא: ד"ה אותו היום) שהעובר על איסור חנופה יש בזה גם משום חילול השם, שכתבו שם בתו"ד בזה"ל: מחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו, ואינו חושש על יראת הקב"ה, ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה, עב"ל^כ

מצוה גדולה להחניף לו:

והנה בספר אורחות צדיקים (שער החניפות) כתב בזה"ל: מצוה גדולה להחניף לתלמידיו ולחביריו כדי שילמדו ושישמעו לדבריו לקבל תוכחתו לקיים המצוות. וכן כל אדם שהוא סבור שימשכנו אליו וישמע לו לקיים המצוות, ואם יבוא עליו בכעס לא ישמע לו, אלא בחניפות יקבל תוכחתו מצוה גדולה להחניף לו, כי יש אדם שאינו מקבל תוכחה בגערה אלא בנחת, שנאמר (קהלת ט יז) "דברי חכמים בנחת נשמעים", עב"ל. והעתיק לשונו בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פי"ב), וכן מהר"ם פאפיר"ש בספרו אור צדיקים (הל' דרך ארץ אות כ"א)^כ והכוונה שאומר עליו שבחים ותוארים אף שעדיין אינו ראוי לזה באמת כדי לקרב אותו שיוכל להשפיע עליו.

רבי הסמיך רבי יוסי אף שלא היה ראוי:

ויש לציין מקור לזה, מה שמצינו במס' ב"מ (פה.) שהסמיך רבינו הקדוש את רבי יוסי בן ר' אלעזר בן רשב"י אף שלא היה ראוי לזה כדי לקרבו לתורה. וכמו שכתב שם רש"י בזה"ל: אסמכיה ברבי, שיהו קורין אותו רבי, כדי שיתקנא וישים לבו על תלמוד תורה, עב"ל.

יש חסרי מדע שחושבין שהם חנופה

ובספר פלא יועץ (ערך חנופה) כתב בזה"ל: יש דברים שאינם חנופה ויש חסרי מדע שחושבין שהם חנופה, כגון המכבד איש עשיר חושבין אותו למחניף, ואין בפיהו נכונה כי ראוי והגון לכבד את העשירים, שכן מצינו ברבינו הקדוש שהיה מכבד את העשירים, ורבי עקיבא גם כן היה מכבד עשירים^כ. והטעם שמאחר שהמלך חפץ ביקרו והשפיע עליו ממרום שפע ברכה גם אנחנו חייבים בכבודו, ובפרט אם קבל ממנו טובה והנאה פשיטא שחייב לחלוק לו כבוד, ועוד שהמרבה נכסים מסתמא מרבה לעשות מצות ומעשים טובים יותר מאחרים וחטאיו בצדקה יפרוק, וראוי לחוש קצת על כבודו אף אם עשה שלא כהוגן ויצא קצת מן השורה אין לזלול כל כך בכבודו, עב"ל.

^כ וכ"כ רבינו בחיי בכד הקמח (ערך חנופה) וז"ל: החנף כיון שהוא עובד את הבריות הרי הוא מניח להקב"ה ומורד בו, עב"ל

^כ בארחות צדיקים כתב שם שמוותר גם להחניף למי שהלוה לו חוב כדי שלא ילחצנו שישלם לו החוב. אך כבר תמה להבין דבריו בשו"ת משנה הלכות (ח"י סי' רפ"ד) שהלא מפורש בשו"ע יו"ד (סי' ק"ס סעיף י"א) שאם לא היה רגיל להקדים שלום להמלוה אסור להקדים לו שלום משום איסור רבית דברים.

^ל כמפורש במס' עירובין (פו.). ומצינו במהרי"ל (ליקוטים מנהגים אות לה) שכתב בזה"ל: רבי מכבד עשירים, מתוך שרבי עצמו היה עשיר מופלג, לכך הרגיל את עצמו לכבד העשירים כדי להתלמד העם, שהם ג"כ יכבדוהו בשביל עושרו ולא בשביל תורתו, שלא רצה לשמש בכרתה של תורה ליטול עטרה להתגדל בה, וכן מצינו בר' עקיבא, עב"ל.

